

DOI: [10.26565/2311-2379-2022-103-02](https://doi.org/10.26565/2311-2379-2022-103-02)
УДК 334:339.9

Б. І. БЕЗЗУБКО

кандидат наук з державного управління, доцент
доцент кафедри менеджменту
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
вул. Карпатська, 15, м. Івано-Франківськ, 76019, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-1316>, e-mail: okbuzzeb@gmail.com

Ю. І. БЕЗЗУБКО

магістр економіки, молодший технічний фахівець
Німецьке товариство міжнародного співробітництва
вул. Бульварно-Кудрявська 24, м. Київ, 01601, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2389-218X>, e-mail: bezzubkojulia1998@gmail.com

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТЕХНІЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Міжнародна технічна допомога (МТД) набуває все більшої значимості в міжнародній економіці, стає невід'ємним елементом міжнародної економічної системи, істотним чинником впливу на її розвиток. У статті визначені чинники, що впливають на ефективність міжнародної технічної допомоги. До зовнішніх чинників впливу відносяться: достатність обсягу та терміновість надання допомоги; підвищення прозорості та поінформованості щодо програм допомоги; здійснення країнами -донорами спільної аналітичної роботи; підвищення обсягів допомоги, що надається з використанням програмних підходів (планування, бюджетування, імплементації), які існують в Україні. До внутрішніх чинників впливу відносяться: наявність стратегії міжнародної технічної допомоги як частини національної стратегії розвитку; здійснення модернізації системи державного управління МТД; удосконалення нормативно-правової бази; активне залучення громадянського суспільства до планування, здійснення, моніторингу і контролю МТД; покращення системи моніторингу, контролю та оцінки результатів здійснення проектів МТД. Встановлено, що основними умовами підвищення ефективності МТД є: запровадження нових інструментів для оцінки впливу МТД на соціально-економічні процеси, які відбуваються в країні; зміни у методології і методиках здійснення проектів та програм МТД відповідно до потреб та обмежень реципієнта; розвиток потенціалу одержувачів допомоги; прозорість і підзвітність в управлінні; міжвідомче та державно-приватне співробітництво та партнерство. Підвищенню ефективності надання МТД буде сприяти: перехід до здійснення спільного фінансування вирішення актуальних проблем як донорами та реципієнтами; підвищення рівня відповідальності реципієнтів за використання отриманих ресурсів МТД; постійний зв'язок між донорами і реципієнтами допомоги; наявність висококваліфікованих фахівців; постійна співпраця з органами державної влади в країні.

Ключові слова: **міжнародна технічна допомога, соціально-економічний розвиток, ефективність.**
JEL Classification: O1, F5, F6.

Постановка проблеми. Міжнародна технічна допомога (МТД) набуває все більшої значимості в міжнародній економіці. МТД стає невід'ємним елементом міжнародної економічної системи, істотним чинником впливу на її розвиток. Постійно підвищується внесок МТД у розв'язання найактуальніших глобальних, регіональних, міжнародних та національних проблем розвитку країн. У той же час з'являється ряд проблем, який пов'язаний із наданням та здійсненням самої МТД. Насамперед, це стосується недостатньої ефективності використання міжнародної технічної допомоги. Все це викликає необхідність розробки рекомендацій щодо розробки напрямів підвищення ефективності здійснення міжнародної технічної допомоги в Україні.

Аналіз останніх досліджень. Серед дослідників міжнародної технічної допомоги слід визначити роботи зарубіжних науковців (Carl et al., 2019; Hoeffler, 2002) та інших, які аналізували проблеми МТД на глобальному та регіональних рівнях. Різноманітні теоретичні і практичні аспекти надання МТД в Україні досліджувалися у працях українських науковців

(Куліш, 2016; Макота, 2016; Руденко & Куцевол, 2020). Ряд вчених (Антонюк та ін., 2019) підкреслюють суперечливу роль МТД у розвитку країни.

Увага науковців і практиків до проблематики МТД в Україні значно зросла через значне збільшення розмірів всіх видів міжнародної допомоги після 24.02.2022 р. Втрати матеріальних і людських ресурсів, руйнування критичної інфраструктури, необхідність подолання екологічних, гуманітарних наслідків військової агресії викликають потребу у подальшому здійсненні досліджень, які спрямовані на підвищення ефективності використання всіх видів допомоги, скоординованості її напрямів.

У 2022 році опубліковано змістовний звіт (Enabling, 2022), який містить дані щодо міжнародної гуманітарної допомоги Україні станом на 20.05.2022 р. Звіт складено на основі проведених інтерв'ю з 60 представниками національних і міжнародних груп, урядів-донорів, які надають МТД. У звіті зазначається необхідність зосередження уваги на те, як найкраще доповнити та заповнити прогалини у підтримці уряду, зусиль громадянського суспільства та волонтерів.

Автори звіту (Enabling, 2022) визначили наявність проблем, як міжнародних, так і національних, які заважають здійсненню ефективної допомоги. Серед актуальних проблем були охарактеризовані:

- операційні проблеми, які пов'язані із набором персоналу та труднощами з готівковою допомогою; переважанню національних організацій;
- нездатністю узгодити цілі та критерії між різними учасниками процесів надання та отримання допомоги;
- проблеми управління ризиками при наданні МТД;
- існування негнучких режимів дотримання вимог, що є контрпродуктивним для швидкого реагування на виклики, які пов'язані із військовими діями.

У 2022 р. Кабінетом Міністрів були внесені зміни до «Порядку залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги (МТД)» (Порядок, 2002), які стосувалися: підготовки щорічних звітів за новими формами про стан здійснення МТД, результати роботи над проектами; посилення підзвітності реципієнтів та бенефіціарів щодо використання МТД шляхом обов'язкового оприлюднення інформації про них; удосконалення процедури залучення та державної реєстрації проектів МТД.

Разом із тим, слід зазначити, що окремі питання надання і здійснення МТД освітлені недостатньо через відсутність системного підходу до розгляду теорії і практики даного явища як елементу міжнародної економіки.

Мета та завдання. Метою дослідження є розробка напрямів підвищення ефективності здійснення міжнародної технічної допомоги в Україні. До основних завдань дослідження, які представлені у статті слід віднести наступні: - встановлення чинників, що впливають на ефективність міжнародної технічної допомоги; - характеристика підходів і методів щодо розрахунків ефективності МТД; - оцінка існуючої системи управління МТД в Україні.

Основні результати дослідження. Істотною проблемою при здійсненні аналізу використання МТД в Україні є складність оцінювання реального впливу проектів допомоги на соціально-економічні зміни, перетворення в суспільстві, підвищення якості життя і т.п. Встановлено, що на ефективність міжнародної технічної допомоги діє ряд чинників (рис. 1).

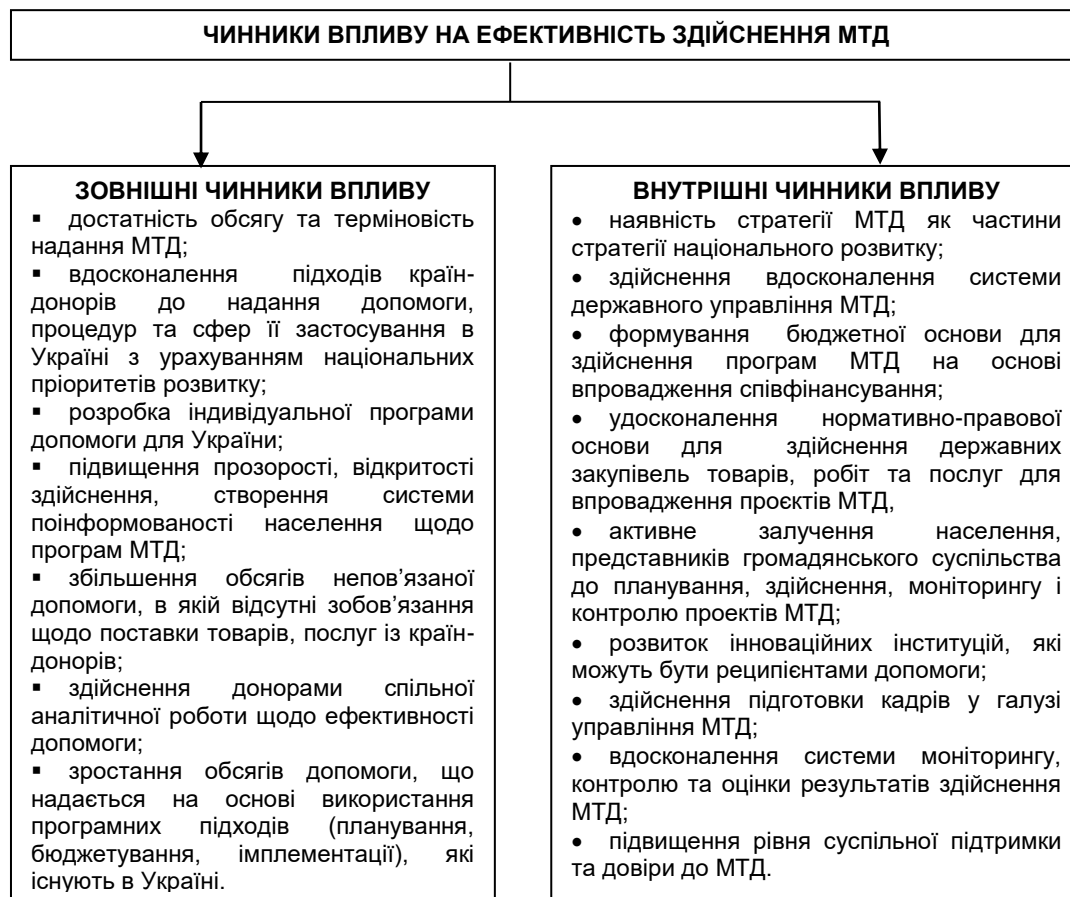
Можливо визначити два підходи щодо розрахунків ефективності МТД:

- 1) використання методу «витрати-результат», який дозволяє зробити оцінку безпосередньо у фінансовому вираженні результатів здійснення проекту МТД;
- 2) метод оцінки впливу проекту МТД на елементи соціально-економічного і екологічного розвитку країни-реципієнту. При даному підході оцінка ступеня впливу іноземної допомоги на її реципієнта передбачає проведення аналізу динаміки змін у соціальній, екологічній та економічній сферах, дослідження позитивних і негативних наслідків.

Для оцінки ефективності реалізованих проектів можливо використовувати наступні методи оцінювання:

- 1) експертно-описові (експертний метод, метод конкретної оцінки ефективності);
- 2) методи визначення потенціалу поліпшення ефективності (бенчмаркінг одиничних витрат та порівняльний аналіз інших показників часткової ефективності, метод відстежування витрат, фінансовий аналіз, порівняльний рейтинг зацікавлених сторін);

3) методи порівняння ефективності всіх втручань (аналіз витрат і вигід, метод ефектів, аналіз ефективності витрат).

Рис. 1. Характеристика чинників, які впливають на ефективність здійснення МТД в Україні

Fig. 1. Characteristics of officials that contribute to the effectiveness of the implementation of MTD in Ukraine

Джерело: складено з урахуванням (Куліш, 2016; Липова & Колосова, 2013; Макота, 2016)

За думкою вітчизняних фахівців (Антонюк та ін., 2019): «головним індикатором ефективності МТД є створені на її основі товари та послуги, які продовжать існувати на ринку після завершення проєкту». У той же час автори зазначають, що «багато економістів прийшло до висновку, що не існує тісного взаємозв'язку між сукупними розмірами допомоги та економічним зростанням». Усе це становить певні труднощі у процесі оцінки ефективності МТД.

Основною умовою підвищення ефективності МТД є:

- запровадження нових інструментів для оцінки впливу МТД на соціально-економічні процеси, які відбуваються в країні;
- зміни у методології і методиках здійснення проєктів та програм МТД відповідно до потреб та обмежень реципієнту;
- розвиток потенціалу одержувачів допомоги;
- прозорість і підзвітність в управлінні;
- міжвідомче та державно-приватне співробітництво та партнерство.

Паризька декларація щодо підвищення зовнішньої допомоги (Paris Declaration, 2005) визначила цільові показники оцінки прогресу у реформуванні і управлінні МТД на національному рівні, які можливо використовувати при здійсненні моніторингу. На основі цих показників була здійснена оцінка існуючої системи управління МТД в Україні за наступною шкалою оцінювання:

0–1 бали – критерій не досягнуто, робота з поліпшення рівня критерію не здійснюється;

2–3 бали – критерій досягнуто частково, виконуються окремі показники досягнення критерія, робота по досягненню критерія не проводиться;

4 бали – достатній рівень критерія взагалі, мають місце часткові проблеми в окремих показниках; здійснюється комплексна, планова робота щодо поліпшення рівня досягнення критерія;

5 балів – критерій оцінювання відповідає європейському стандарт.

Оцінка існуючої системи управління МТД в Україні представлена в табл. 1.

Таблиця 1 – Оцінка існуючої системи управління МТД в Україні
Table 1– Assessment of the basic MTD management system in Ukraine

Критерій оцінки	Характеристика критерія	Оцінка досягнутості критерія
Наявність діючої стратегії розвитку	Існуючі стратегії розвитку не відповідають сучасним вимогам.	3
Використання надійної національної системи	Механізм узгодженості відсутній.	1
Узгодженість потоків зовнішньої допомоги з національними пріоритетами	Не узгоджено.	2
Посилення потенціалу за допомогою координованої підтримки	Координація допомоги не здійснюється, тільки планується її організація.	3
Використання національних систем державного фінансового управління	Обмежене використання національних систем; середньострокове бюджетне планування охоплює тільки позики від міжнародних фінансових організацій, недостатній рівень відображення допомоги у бюджеті.	3
Використання національних систем закупівель	Переважно використовується через вимогу донорів.	4
Посилення потенціалу за допомогою усунення паралельних структур	Існує дублювання функцій, наявність паралельних структур; система координації тільки починає формуватися.	3
Передбачуваність допомоги	Складність прогнозування обсягів МТД внаслідок відсутності систематизованих статистичних даних та методики оцінки ризиків.	2
Необумовленість допомоги («untied aid»)	Інформація щодо умов угод МТД, у тому числі щодо закупівлі товарів і послуг у певній країні (зазвичай у країні-донорі) відсутня.	0
Використання спільних систем або процедур; заохочення проведення спільної аналітичної роботи; взаємна підзвітність	Спільна діяльність донорів та реципієнтів у сфері спільних процедур, проведення спільної аналітичної роботи та звітності фактично не проводиться; відсутній механізм взаємної підзвітності і відповідальності.	2
Структури, орієнтовані на результат	Здійснена реорганізація організаційної структури у МТД у 2021р., інформація щодо результатів її діяльності відсутня; більшості елементів управління, орієнтованого на результат, не функціонує в Україні.	2

Джерело: складено з урахуванням (Paris Declaration, 2005)

Ефективність допомоги простіше оцінити через вплив оцінки результатів окремого проєкту на:

а) країну-донор;

б) країну-реципієнта через систему певних показників: економічних та соціальних. Так, в якості основних економічних показників можливо застосовувати динаміку макроекономічних показників розвитку в результаті здійснення МТД.

Можливо також зробити оцінку ефективності через оцінку відповідності принципам та критеріям допомоги. Наприклад, відповідність принципу «прозорості» передбачає публікацію у відкритих джерелах інформацію стосовно повного опису проєкту (терміни, мета та завдання, розмір фінансування, донори), хід його перебігу, проблеми, результати оцінювання, звіти донора і т.п. Відповідність принципу «передбаченість» має на увазі наявність інформації про можливість майбутнього фінансування, наявність середньо- та довгострокових програм.

Висновки. Рекомендації стосовно підвищення ефективності надання МТД важливо враховувати наступне (складено з урахуванням Тематичного документу, 2003):

1) перехід до здійснення спільного фінансування вирішення актуальних проблем (зі сторони донорів і внутрішнього фінансування від реципієнтів допомоги); перехід від концепції «допомоги» до технічної «консультації та співпраці». Це також передбачає зміну спрямованості МТД з «лікувальної» на більш «профілактичну»;

2) підвищення рівня відповідальності реципієнтів за використання отриманих ресурсів МТД;

3) постійний зв'язок між донорами і реципієнтами допомоги;

4) розміщення проєкту в більш широких політичних рамках;

5) наявність висококваліфікованих фахівців;

6) увага до процесів підготовки проєкту та рекомендації щодо подальших дій; постійна співпраця з органами державної влади в країні-реципієнті на всіх етапах: визначення актуальності, формулювання технічного завдання, моніторингу і контролю здійснення, оцінка проєкту після його завершення;

7) тісна прив'язка оцінки пріоритетів МТД та рішень щодо розподілу з наглядом МВФ;

8) більшу вагу слід приділяти проєктам, які найбільше пов'язані з основними цілями МВФ, та тими, що демонструють найсильнішу відданість влади виконувати поради, які вони отримують.

Таким чином, впровадження даних рекомендацій буде сприяти підвищенню ефективності здійснення міжнародної технічної допомоги в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Carl J. Dunst, Kimberly Annas, Helen Wilkie, Deborah W. Hamby . Review of the effects of technical assistance on program, organization, and system change. *International Journal of Evaluation and Research in Education* (IJERE). 2019. Vol. 8. №. 2. P. 330-343. DOI: [10.11591/ijere.v8i2.17978](https://doi.org/10.11591/ijere.v8i2.17978).
2. Hoeffler A. Aid, Policy, and Growth in Post-Conflict Societies ? *Poplcity Research Working Paper*. 2002. URL: <http://www-wds.worldbank.org>.
3. Куліш П.Ю. Удосконалення механізму правового регулювання надання міжнародної технічної допомоги в Україні в умовах децентралізації влади. *Державне управління та місцеве самоврядування*: зб. наук. праць. 2016. Вип. 1 (28). С. 81–87.
4. Макота Г.З. Міжнародна технічна допомога як основна категорія в теорії та практиці міжнародного технічного співробітництва. *Ефективність державного управління*. 2016. № 39 . С. 55-64.
5. Руденко О., Куцевол А. Удосконалення системи управління міжнародною технічною допомогою в Україні. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2020. № 2 (25). С. 157-164.
6. Антонюк К.І., Антонюк Д.А., Бухаріна Л.М., Шишкін В.О. Двойність міжнародної технічної допомоги в контексті соціального, фінансово-економічного розвитку та безпеки в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Том 1. № 28 .
7. Enabling the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022. June 2022. URL: https://nashigroshi.org/wp-content/uploads/2022/07/ukraine_review_2022_copy.pdf.

8. Порядок залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги (МТД) № 153 від 15.02.2002. Офіційний вісник України, 2002 р., № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/153-2002-%D0%BF>.
9. Липова Т. В., Колосова В.П. Державне управління зовнішніми (передаксесацийними) ресурсами: досвід Польщі. *Фінанси України*. 2013. № 2. С. 83-92.
10. Paris Declaration On Aid Effectiveness 2005. URL: <http://www.oecd.org>.
11. Тематичний документ щодо оцінки технічної допомоги з боку МВФ. 2003. URL: <https://www.imf.org/external/np/ieo/2003/tas/tasip.htm>.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2022

Стаття рекомендована до друку 01.12.2022

REFERENCES

1. Carl J. Dunst, Kimberly Annas, Helen Wilkie, Deborah W. Hamby (2019). Review of the effects of technical assistance on program, organization, and system change. *International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE)*, 8 (2), 330-343. doi: [10.11591/jere.v8i2.17978](https://doi.org/10.11591/jere.v8i2.17978).
2. Hoeffler, A. (2002) Aid, Policy, and Growth in Post-Conflict Societies ? *Poplity Research Working Paper*. URL: <http://www-wds.worldbank.org>.
3. Kulish, P.Yu. (2016). Improving the mechanism of legal regulation of the provision of international technical assistance in Ukraine in conditions of decentralization of power. *State administration and local self-government: coll. of science works*, 1 (28), 81–87. (in Ukrainian).
4. Makota, G.Z.(2016). International technical assistance as the main category in the theory and practice of international technical cooperation. *Efficiency of public administration*, 39, 55-64. (in Ukrainian).
5. Rudenko, O., Kutsevol, A. (2020). Improvement of the international technical assistance management system in Ukraine. *Geopolitics of Ukraine: history and modernity*, 2 (25), 157-164.
6. Antonyuk, K.I., Antonyuk, D.A., Bukharina, L.M., Shishkin, V.O. (2019). Duplicity of international technical assistance in the context of social, financial and economic development and security in Ukraine. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1, 28. (in Ukrainian).
7. Enabling (2022) the local response: Emerging humanitarian priorities in Ukraine March–May 2022. June 2022. URL: https://nashigroshi.org/wp-content/uploads/2022/07/ukraine_review_2022_copy.pdf.
8. The procedure (2002) for obtaining, maintaining and monitoring international technical assistance (ITA) No. 153, dated February 15, 2002. Official Bulletin of Ukraine. № 8. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/153-2002-%D0%BF>. (in Ukrainian).
9. Lypova, T.V., Kolosova, V.P. (2013). State management of external (pre-accession) resources: the experience of Poland. *Finances of Ukraine*, 2, 83-92. (in Ukrainian).
10. Paris Declaration (2005)/ On Aid Effectiveness . URL: <http://www.oecd.org>.
11. Thematic document on the assessment of technical assistance from the IMF. (2003). URL: <https://www.imf.org/external/np/ieo/2003/tas/tasip.htm>.

The article was received by the editors 19.10.2022

The article is recommended for printing 01.12.2022

B. BEZZUBKO, Ph.D. (Public Administration), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management, Donbass National Academy of Civil Engineering and Architecture, 15 Karpatska St., Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2487-1316>, e-mail: okbuzzeb@gmail.com
YU. BEZZUBKO, Master of Economics, Junior Technical Specialist, German Agency for International Cooperation GmbH, 24 Bulvarno-Kudriavska St., Kyiv, 01601, Ukraine
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2389-218X>, e-mail: bezzubkojulia1998@gmail.com

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF INTERNATIONAL TECHNICAL ASSISTANCE IN UKRAINE

International technical assistance (ITA) is gaining more and more importance in the international economy. International technical assistance becomes an integral element of the international economic system, a significant factor influencing its development. The article identifies factors affecting the effectiveness of international technical assistance. The external factors of influence include: adequacy of the volume and urgency of providing assistance; increasing transparency and awareness of assistance programs; conducting joint analytical work by donors; increasing the amount of assistance provided through programmatic approaches (planning, budgeting, implementation) that exist in Ukraine. Internal factors of influence include: the presence of a strategy of international technical assistance as part of the national development strategy; modernization of the state management system of ITA; improvement of the legal framework; active involvement of civil society in the planning, implementation, monitoring and control of ITA; improvement of the system of monitoring, control and evaluation of the results of implementation of ITA. It was established that the main conditions for increasing the effectiveness of ITA are: the introduction of new tools for assessing the impact of international technical assistance on the socio-economic processes taking place in the country; changes in the methodology and methods of implementation of projects and programs of ITA in accordance with the needs and limitations of the recipient; development of the potential of assistance recipients; transparency and accountability in management; interdepartmental and public-private cooperation and partnership. Increasing the effectiveness of ITA will be facilitated by: the transition to joint financing of solving urgent problems by both donors and recipients; increasing the level of responsibility of recipients for the use of received resources of ITA; constant communication between donors and assistance recipients; availability of highly qualified specialists; constant cooperation with state authorities in the country.

Key words: **international technical assistance, socio-economic development, efficiency.**

JEL Classification: O1, F5, F6.

Як цитувати: Беззубко Б.І., & Беззубко Ю.І. (2022). Напрями підвищення ефективності здійснення міжнародної технічної допомоги в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, (103), 17-23. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2022-103-02>.

In cites: Bezzubko B., & Bezzubko Yu. (2022). Directions for improving the effectiveness of international technical assistance in Ukraine. *Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University Economic Series*, (103), 17-23. <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2022-103-02>. (in Ukrainian)
